

ҲАҚОРАТ ҚИЛИШ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК НАЗАРДА ТУТИЛГАН ЎЗБЕКИСТОН ВА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

Бабаев Таджибай Бахтиёрович

Ўзбекистон Республикаси Миллий Гвардияси

Қашқадарё вилояти бўйича бошқармаси бошлиғининг ўринбосари

АННОТАЦИЯ

Мақолада ҳақорат қилиш учун жавобгарлик назарда тутилган Ўзбекистон ва Россия Федерацияси, Беларусь, Қозоғистон, Қирғиз, Арманистон, Эстония, Молдова, Тожикистон Республикалари, Германия Федератив Республикаси жиноят қонунчилигининг қиёсий таҳлили қилиниб, жиноят кодексини такомиллаштириш бўйича муаллифлик таклифлари ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: *ҳақорат қилиш, жавобгарлик, жиноят, тажовуз, кадр-қиммат, озодликдан маҳрум қилиш.*

АННОТАЦИЯ

В статье проводится сравнительный анализ уголовного законодательства Узбекистана и Российской Федерации, Беларуси, Казахстана, Кыргызстана, Армении, Эстонии, Молдовы, Таджикистана, ФРГ, которым предусмотрена ответственность за оскорбление, и разрабатываются авторские предложения. усовершенствовать уголовный кодекс.

Ключевые слова: *оскорбление, ответственность, преступление, агрессия, достоинство, лишение свободы.*

ABSTRACT

The article provides a comparative analysis of the criminal legislation of Uzbekistan and the Russian Federation, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Armenia, Estonia, Moldova, Tajikistan, the Federal Republic of Germany, which provides for liability for insult, and developed author's proposals to improve the criminal code.

Keywords: *insult, responsibility, crime, aggression, dignity, imprisonment.*

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси Конституциясида шахсининг шаъни ва кадр қимматини муҳофаза этилишини таъминловчи куйидаги нормалар мавжуд: “Ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётига аралашидан ҳимояланиш ва турар жойи дахлсизлиги ҳуқуқига эга (27-м.),

фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари эркинликлари, шаъни ва кадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбурдирлар (48-м.)¹.

Шахснинг шаъни ва кадр-қимматини беодоблик билан қасддан таҳқирлаганлик учун Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг “Шахснинг озодлиги, шаъни ва кадр-қимматига қарши жиноятлар” номли VI бобининг 140-моддаси билан жиноий жавобгарлик белгиланган. Модда уч қисмдан иборат бўлиб, нашр қилиш ёки бошқача усулда кўпайтирилган тарзда, шу жумладан оммавий ахборот воситаларида, телекоммуникация тармоқларида ёки Интернет жаҳон ахборот тармоғида жойлаштириш орқали ҳақорат қилиш, жабрланувчини ўз хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан боғлиқ ҳолда ҳақорат қилиш, хавфли рецидивист томонидан ёки тухмат қилганлиги учун илгари судланган шахс томонидан ҳақорат қилиш каби турлари мавжуд. Жиноят кодексига жиноий жазоларни қилмишнинг ижтимоий хавфлилигига мослаштириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда, хусусан ҳақорат қилиш яъни шахснинг шаъни ва кадр-қимматини беодоблик билан қасддан таҳқирлаганлик учун жавобгарлик белгиланган 140-моддаси 3-қисми санкциясидаги «ёки бир йилгача озодликдан маҳрум қилиш» деган сўзлар Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 25 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодексларига ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги ЎРҚ-658-қонуни²га асосан чиқариб ташланди. Мазкур қонун, шахснинг шаъни ва кадр-қимматини беодоблик билан қасддан таҳқирлаганлик учун озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланмаслигининг ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қилади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Жиноят-ҳуқуқий сиёсат энг долзарб муаммоларидан бири бу – жиноят қонунчилигини такомиллаштириш ҳисобланади³. Жиноят қонунчилигини такомиллаштириш ва ундаги муаммоларни аниқлаш ва ҳал қилиш, хорижий давлатлар жиноят қонунчилигини шахснинг шаъни ва кадр-қимматини

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси: <https://lex.uz/docs/20596>

² Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодексларига ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги Қонуни: <https://lex.uz/docs/5186087?ONDATE=26.12.2020%2000#5189433>

³ Р.Б.Осокин Декриминализация клеветы и оскорбления как одна из форм реализации уголовной политики // Социально-экономические явления и процессы. 2012. №7-8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dekriminalizatsiya-klevety-i-oskorbleniya-kak-odna-iz-form-realizatsii-ugolovnoy-politiki> (дата обращения: 19.04.2022).

беодоблик билан қасддан таҳқирлаганлик учун жавобгарлик белгиланган нормаларини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш орқали ҳам амалга оширилади.

Россия Федерацияси Давлат думасининг 2011 йил 17 ноябрдаги “Россия Федерацияси Жиноят кодексига ўзгартириш киритиш ҳақида”ги қонуни билан ЖК 130-моддаси “Ҳақорат қилиш” жинояти декриминализация қилинди. Шу билан бирга, ҳақорат қилишнинг махсус таркиблари яъни суд иштирокчиларини, судни ёки одил судловни амалга оширишда иштирок этаётган бошқа шахсларни ҳақорат қилиш (Россия Федерацияси ЖК 297-м.), ҳокимият вакилини ҳақорат қилиш (ЖК 319-м.) ва ҳарбий хизматчини ҳақорат қилиш (ЖК 336-м.) учун жавобгарлик белгиланган нормалар мазкур инсонпарварлик ислохотлари доирасига киритилмади.

Беларусь Республикаси Жиноят кодекси 189-моддасида белгиланган ҳақорат қилиш жинояти декриминализация қилиниб, амалдаги Жиноят кодексига ҳақорат қилишнинг Беларусь Республикаси Президентини ҳақорат қилиш (368-м.), ҳокимият вакилини ҳақорат қилиш (369-м.), Судья ёки халқ маслахатчисини ҳақорат қилиш (391-м.), Бўйсунувчининг раҳбарини, раҳбарнинг бўйсунувчини ҳақорат қилиши (444-м.) каби шакллари учун жиноий жавобгарлик мавжуд⁴.

Қозоғистон Республикаси Жиноят кодекси 131-моддаси билан ҳақорат қилиш учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, унга кўра модда икки қисмдан иборат ва санкцияда озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилмасдан, жарима, ахлоқ тузатиш ишлари ва мажбурий жамоат ишлари жазоси тайинланиши мумкинлиги белгиланган. Шунинг жиноят кодексига давлат раҳбарини (ЖК 373-м.) ва ҳокимият вакилини (ЖК 378-м.) ҳақорат қилганлик учун жиноий жавобгарлик белгиланган⁵.

Қирғиз Республикаси Жиноят кодексига ҳақорат қилиш билан боғлиқ жиноят таркиби мавжуд эмас, фақатгина жабрланувчининг оғир ҳақорат қилиши айбланувчини аффект ҳолатга солиши оқибатида жабрланувчининг ўлимига ёки унга оғир тан жароҳати етказилишига сабаб бўлиши ЖКнинг 131 ёки 141-моддалари билан квалификация қилинишига сабаб бўлади⁶.

Арманистон Республикаси Жиноят кодексининг 136-моддасида ҳақорат қилиш учун жиноий жавобгарлик белгиланган бўлиб, модда икки қисмдан

⁴ Беларусь Республикаси Жиноят кодекси https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414984&pos=375;-49#pos=375;-49

⁵ Қозоғистон Республикаси Жиноят кодекси https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=402;-132#pos=402;-132

⁶ Қирғиз Республикаси Жиноят кодекси: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>

иборат бўлиб санкциясида жарима ёки ахлоқ тузатиш жазолари тайинланиши мумкинлиги белгиланган, озодликдан маҳрум қилиш кўринишидаги жазо назарда тутилмаган. Шу билан бирга, ҳақорат қилишнинг ҳоқимият вакилига нисбатан (ЖК 319-м.), судга, суд иштирокчиларига нисбатан (343-м.), ҳарбий хизматчига нисбатан (360-м.) турлари учун жиноий жавобгарлик ҳам назарда тутилган⁷.

Эстония Республикаси Жиноят кодексининг 130-моддасида ўзганинг шаъни ва қадр қимматини беодоблик билан таҳқирлаган учун жарима ва қамок жазоси тайинланиши мумкинлиги белгиланган. Шунингдек, мансабдор шахсинг ўз мансаб ваколатини суиистемол қилиб, фуқарони шаъни ва қадр қимматига таъсир қилувчи ҳатти ҳаракатлар қилиши (161¹-м.), жамоат тартибини сақлаш билан бғлиқ вазифани бажараётган шахсни ҳақорат қилиш учун (183-м.) жиноий жавобгарлик назарда тутилган⁸.

Молдова Республикаси Жиноят кодексидида ҳақорат қилиш учун жиноий жавобгарлик белгиланмаган фақат ҳарбий хизматчини раҳбари ёки бўйсунувчи томонидан ҳақорат қилганлиги учун ЖК 366-моддасида жиноий жавобгарлик белгиланган.

Тожикистон Республикаси Жиноят кодексидида ҳақорат қилиш учун алоҳида жиноий жавобгарлик белгиланмаган бўлсада Президентни оммавий тарзда ҳақорат қилиш (ЖК 137-м.), Миллий тинчлик ёки миллат етакчисини ҳақорат қилиш (ЖК 137¹-м.) ҳоқимият вакилини ҳақорат қилиш (ЖК 330-м.), судни ёки суд жараёни иштирокчиларини ҳақорат қилиш (ЖК 355-м.), ҳарбий хизматчини ҳақорат қилиш (ЖК 372-м.) учун жиноий жавобгарлик назарда тутилган⁹.

Германия Федератив Республикаси Жиноят кодексининг 14 бўлими “Ҳақорат қилиш” деб номаланган бўлиб, унда шахнинг шаъни ва қадр қимматини топташга қаратилган турли қилмишлар учун жавобгарлик назарда тутилган. Жиноят кодексининг 185-моддасида ҳақорат қилганлик учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, оғирлаштирувчи ҳолатда масалан, ҳақиқий ҳаракатлар билан ҳақорат қилганлик учун икки йилгача озодликдан маҳрум қилиш тайинланиши мумкинлиги белгиланган. Бундан ташқари, суд жараёни

⁷ Арманистон Республикаси Жиноят кодекси <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#17>

⁸ Эстония Республикаси Жиноят кодекси https://www.legislationline.org/download/id/6462/file/Estonia_CC_as_of_2002_ru.pdf

⁹ Тожикистон Республикаси Жиноят кодекси: https://www.legislationline.org/download/id/8920/file/Tajikistan_CC_1998_am2020_ru.pdf

иштирокчиларини ҳақорат қилганлик ЖК 194-моддасида, ўзаро ҳақорат қилганлик учун ЖК 199-моддаси билан жавобгарлик белгиланган. Ўзаро ҳақорат қилишнинг эътиборли жиҳати икки томон ҳам бир вақтда бир бирини ҳақорат қилган бўлса, суд уларнинг иккисини ҳам жавобгарликдан озод қилиши мумкин. Хорижий давлатлар жиноят қонунчилигида ҳақорат қилиш учун жиноий жавобгарлик белгиланган нормаларнинг таҳлили, Россия Федерацияси, Беларусь Республикаси, Қирғиз Республикаси, Молдова Республикаси, Тожикистон Республикаси жиноят кодексларида ҳақорат қилиш декриминализация қилинганлигини, бироқ ҳокимият вакилини, президентни, судни ҳақорат қилганлик учун жиноий жавобгарлик мавжудлигини, Қозоғистон Республикаси, Арманистон Республикаси, Эстония Республикаси, Германия Федератив Республикаси жиноят кодексларида ҳақорат қилиш ўзганинг шаъни ва кадр қимматига қарши жиноят ҳисобланиб, алоҳида норма билан жиноий жавобгарлик белгиланган.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, жиноят кодексида инсонпарварлик ислохотларининг давоми сифатида, шахснинг шаъни ва кадр-қимматини беодоблик билан қасддан таҳқирлаш учун жиноий жавобгарлик белгиланган Жиноят кодексининг 140-моддаси декриминализация қилиниши, мазкур ижтимоий муносабатларга зарар етказилиши маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс билан муҳофаза қилиниши лозим.

REFERENCES

1. Ibrohimov, A. A. O., Koryogdiyev, B. U. O., & Tojiboyev, S. Z. (2022). KORPORATIV NIQOBLARNI OLIB TASHLASH KONSEPSIYASI VA UNI O'ZBEKISTON KORPORATIV HUQUQIDA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 1068-1082.
2. Зокиров И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи: Дасрлик. I қисм. Т., 2006. ТДЮИ, 47-б., Гражданское право: Учебник. Ч.2./Под.ред.А.П.Сергеева,Ю.К.Толстого. М., 2003. С. 90.
3. Ibrohimov, A. A. M. O. G. L., & Nechaeva, E. V. (2022). XALQARO INVESTITSIYA HUQUQIDA MILLIY REJIM VA ENG QULAY SHARTLAR REJIMI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 414-425.